

УДК 330.34:631.11

Т. О. Нікітченко,
аспірант, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

T. Nikitchenko,
PhD student, Department of Management, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

THE STATE AND TRENDS OF THE AGRICULTURAL ENTERPRISES OF KYIV REGION

Для виживання та забезпечення стабільного розвитку підприємству необхідно ставати кращим за конкурентів, що залежить від можливості підприємства раціонально використовувати наявний потенціал та приймати адекватні управлінські рішення. В теперішній час основними проблемами діяльності сільськогосподарських підприємств є застаріла матеріально-технічна база, недостатність обігових коштів, недосяжність кредитних ресурсів.

У статті розглянуто сучасний стан аграрного виробництва Київської області. Виявлено тенденції нарощування потужностей виробництва продукції рослинництва, зростання вартості валової продукції та зменшення збиткових підприємств. Поряд з цим спостерігаються негативні тенденції соціального розвитку: зменшення частки сільського населення, низька заробітна плата, недостатній розвиток інфраструктури села, безробіття.

The organization need to be better than the competition in order to survive and ensure the stable development. It depends on the capabilities of the enterprise efficiently manage available resources and make appropriate management decisions. Agricultural enterprises are faced with such basic problems as old technical base, lack of working capital, inaccessibility of credit resources.

In this article analyzed the activity of the agricultural enterprises of Kyiv region. Revealed positive trends in crop development, the growth of gross value of production and reduction of loss-making enterprises. Along with this, there is a negative trend of social development: reduction of the rural population, low wages, lack of development of rural infrastructure unemployment.

Ключові слова: сільськогосподарське підприємство, результати діяльності, ефективність, ресурси, розвиток.

Key words: agricultural enterprise, results of operations, efficiency, resources development.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У сучасних умовах економічного розвитку сільськогосподарські підприємства функціонують під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх факторів. Для виживання та забезпечення стабільного розвитку підприємству необхідно ставати кращим за конкурентів, що залежить від можливості підприємства раціонально використовувати наявний потенціал та приймати адекватні управлінські рішення. Від швидкості та адекватності реакції підприємства залежить ефективність його розвитку в цілому.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДЖЕРЕЛ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питанню дослідження економічного розвитку сільськогосподарських підприємств присвячені праці багатьох вчених: П.Т. Саблука, О.М. Шпичака, В.Я. Месель-Веселяка, В.Г. Андрійчука. Результати їхніх досліджень є вагомим внеском у науку. Проте основними проблемами діяльності сільськогосподарських підприємств залишаються застаріла матеріально-технічна база, недо-

статність обігових коштів, недосяжність кредитних ресурсів. Тому для прийняття ефективних управлінських рішень в динамічному ринковому середовищі доцільним є постійний моніторинг стану і тенденцій розвитку зовнішнього та внутрішнього середовища діяльності сільськогосподарських підприємств.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є аналіз рівня ресурсного забезпечення сільськогосподарських підприємств Барішівського та Яготинського районів Київської області та напрямів їх розвитку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Сільськогосподарські підприємства Яготинського та Барішівського районів у своїй діяльності орієнтуються на тенденції розвитку галузі у зовнішньому середовищі, яким для них виступає Київська область. Тому важливо проаналізувати ситуацію, яка склалася в цьому регіоні.

Таблиця 1. Показники діяльності сільськогосподарських підприємств Київської області

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2014 р. до 2010 р., %
Кількість підприємств	2133	2117	2070	2079	2089	97,94
Площа сільськогосподарських угідь, тис. га	1517,1	1513,7	1513,7	1513,7	1513,7	99,78
Середньорічна кількість працівників, тис. осіб	42,3	39,6	37,8	37,5	33,3	78,72
Продуктивність праці	143344,5	180331,9	193196,4	204491,7	236029,5	164,66

З таблиці 1, видно, що кількість підприємств дещо зменшилась, площа сільськогосподарських угідь залишилась майже незмінною. За досліджуваний період спостерігається тенденція зменшення чисельності працівників у сільському господарстві на 12% і зростання продуктивності праці на 65%.

З таблиці 2 видно, що в підприємствах Баришівського та Яготинського району за останні п'ять років спостерігається тенденція до збільшення виробництва продукції рослинництва, до 2014 р. воно зросло відповідно на 7,3% та 7,16%. Зменшення виробництва тваринницької продукції спостерігається і в цілому по області, тут зниження відбулося на 7,6% і по досліджуваних районах зокрема.

Соціальна складова має важливе значення для забезпечення стійкого розвитку підприємства. Забезпечення працівників гідними умовами праці, високою заробітною платою, розвиток інфраструктури села дозволить підприємству досягти поставлених цілей. На сьогодні рівень оплати праці в сільському господарстві є на 40% нижчим за середній по економіці країни. Крім того, праця в сільському господарстві залишається не престижною [4]. Поряд з цим, відсутність мотивації та порівняно низький рівень оплати праці в сільському господарстві

Таблиця 2. Структура виробництва валової продукції сільського господарства сільськогосподарськими підприємствами Київської області, %

	Продукція рослинництва			Продукція тваринництва		
	2010 р.	2014 р.	Індекс зміни 2014 до 2010 р.	2010 р.	2014 р.	Індекс зміни 2014 р. до 2010 р.
Київська обл.	53,40	61,01	+7,61	46,60	38,99	-7,61
Баришівський район	45,37	52,67	+7,30	54,63	47,33	-7,30
Яготинський район	85,35	92,51	+7,16	14,65	7,49	-7,16

Джерело: розраховано автором на підставі даних статистичної звітності обласного управління статистики в Київській області [3].

породжує проблему нестачі висококваліфікованих кадрів (табл. 3).

Як видно, у досліджуваних підприємствах Київської області частка сільського населення за аналізований період зменшилась на 1,1%. Також відбулося скорочення штатних працівників підприємств на 12%, а загалом зайнятих у сільському господарстві — на 19%. Середньомісячна заробітна плата за 5 років зросла як по області (більше, ніж у півтора рази), так і по районах. Зокрема у Баришівському районі приріст заробітної плати склав 108%.

Для забезпечення ефективної діяльності підприємству необхідно вирішити два питання: "що виробляти" і "як виробляти". Сільськогосподарські підприємства при виборі структури виробництва орієнтуються на попит на зовнішніх ринках. Тому необхідно постійно аналізувати, яка продукція найбільше користується попитом (табл. 4).

Таблиця 3. Динаміка соціального розвитку у сільськогосподарських підприємствах Київської області

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2014 до 2010 р. % (зміна, +/-)	
Частка сільського населення, %	39,7	39,3	39,1	38,8	38,6	-1,1	
Середньооблікова кількість штатних працівників на підприємствах сільського господарства, тис. осіб	42,3	39,6	37,8	37,5	33,3	78,7	
Кількість зайнятих в сільському господарстві, тис. осіб	59,6	-	52,5	53,1	48,4	81,20	
Середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників у сільському господарстві, грн.	Київська обл.	1823	2174	2440	2713	2994	164,2
	Баришівський р-н	1478	1510	1510	2775	3086	208,7
	Яготинський р-н	1242	1494	1513	1849	2101	169,2

Джерело: розраховано автором на підставі даних статистичної звітності управління статистики в Київській області [3].

Таблиця 4. Експорт сільськогосподарської та продовольчої продукції у Київській області, тис. дол. США

Назва товарів	2010 р.	2011 р.	2013 р.	2014 р.	2014 р. до 2010 р, %	Частка товару у загальному обсязі експорту, 2014 р.
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	37896,2	76630,7	240040,2	251231,3	662,95	21,07
II. Продукти рослинного походження	84271,6	144069,4	295985,6	288887	342,80	24,23
III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	132071,1	139873,4	362752,2	429584,9	325,27	36,03
IV. Готові харчові продукти	389938,2	487123,8	330070	222715,9	57,12	18,68
Всього	644177,1	847697,3	1228848	1192419,1	185,11	-

Джерело: розраховано автором на підставі даних статистичної звітності управління статистики в Київській області [3].

Таблиця 5. Групування господарств у залежності від питомої ваги грошових надходжень від реалізації зернових в сільськогосподарських підприємствах Яготинського та Барішівського районів Київської області, 2014 р.

Групи господарств за питомою вагою грошових надходжень від продажу зернових у загальній сумі грошових надходжень, %	Кількість господарств у групі	У середньому по групі господарств питома вага грошових надходжень від продажу зернових у загальній сумі грошових надходжень, %	Валова продукція на 100 га сільськогосподарських угідь	Розмір прибутку на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.
3,99-27,97	6	13,86	849,58	154,69
27,97-51,97	14	41,99	635,18	170,51
51,988-75,96	16	64,43	657,33	127,90
75,97-99,96	6	88,69	647,60	267,49

Джерело: розраховано автором на підставі статистичних даних підприємств Барішівського та Яготинського районів [3].

Як видно з таблиці, обсяг експорту товарів Київської області у 2014 р. зріс на 85% порівняно з 2010 роком.

Зростання відбулося по всіх групах продукції, крім готових харчових продуктів — тут відбулося скорочення обсягу експорту на 43%. Основу товарної структури експорту області склали жири та олії тваринного або рослинного походження та продукти рослинного походження (в основному зернові культури).

У більшості досліджуваних сільськогосподарських підприємств двох районів Київської області виявлено зернову спеціалізацію (табл. 5). При аналізі

виявлено, що із збільшенням питомої ваги зернових в структурі товарної продукції зростає кількість збиткових підприємств. І навпаки, у групі підприємств із диверсифікованим виробництвом (виручка від реалізації зернових складає 13,8% у структурі грошових надходжень) спостерігаються найкращі результативні показники діяльності. У цій же першій групі підприємств немає жодного збиткового, вони мають найвищий показник результативності і один з найменших показників прибутку. Це може свідчити про збалансовану стратегію розвитку, де отримання прибутку не є пріоритетом.

Важливим фактором підвищення ефективної діяльності сільськогосподарського підприємства є стан і використання основних виробничих засобів (табл. 6).

Аналізуючи вплив основних фондів на 100 га сільськогосподарських угідь на результати діяльності підприємства, визначено, що із зростанням рівня фондооснащеності збільшується виробництво валової продукції. Спадна тенденція рівня рентабельності діяльності сільськогосподарських підприємств від першої до третьої групи може свідчити про значні затрати на утримання основних фондів.

Одним з основних показників, що характеризує діяльність сільськогосподарських підприємств є обсяг виробленої продукції [1] (табл. 7).

З аналізованих даних спостерігаємо позитивну тенденцію результативних показників діяльності підприємств: у 2014 р. порівняно з 2010 р. відбулося зростання виробленої продукції на 100 га сільськогосподарських угідь на 52%, а на 1 особу — на 35 %.

З аналізованих даних спостерігаємо позитивну тенденцію результативних показників діяльності підприємств: у 2014 р. порівняно з 2010 р. відбулося зростання виробленої продукції на 100 га сільськогосподарських угідь на 52%, а на 1 особу — на 35 %.

Таблиця 6. Рівень фондооснащеності на підприємствах Яготинського та Барішівського районів Київської області, 2014 р.

Групи господарств за рівнем фондооснащеності	Кількість господарств у групі	Середній рівень фондооснащеності по групі	Обсяг валової продукції на 100 га с.-г. угідь, тис. грн.	Дохід від реалізації на 100 га с/г угідь	Рівень рентабельності, %
0,24-3,03	15	1,40	665,84	955,99	38,77
3,04-5,83	8	4,01	618,29	957,55	20,80
5,84-8,63	5	7,43	882,55	1202,52	16,20

Джерело: розраховано автором на основі статистичних даних підприємств Барішівського та Яготинського районів [3].

Таблиця 7. Ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств Київської області

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2014 р. до 2010 р., %
Вартість валової продукції, млн грн.	7303,4	8905,4	9749,3	10158,6	10738,7	147,04
Вартість валової продукції у розрахунку: - на 100 га с.-г. угідь, - на 1 особу, тис. грн.	734,8 2547	910,4 3011	1015,3 3251	1057,9 3272	1118,2 3447	152,18 135,34
Рівень рентабельності операційної діяльності, відсотків	30,3	28,4	31,0	-4,2	24,2	79,87
Чистий прибуток (збиток), млн грн.	1991,9	3084,8	4110,8	1861,4	2928,6	147,03
Підприємства, які одержали чистий прибуток:						
відсотків до загальної кількості	69,7	78,3	82,2	79,7	82,6	118,51
фінансовий результат, млн грн.	2450,3	3309,9	4395,2	2516,1	4189,3	170,97
Підприємства, які одержали чистий збиток:						
відсотків до загальної кількості	30,3	21,7	17,8	20,3	17,4	57,43
фінансовий результат, млн грн.	458,4	225,1	284,4	655,0	1260,7	275,02

Джерело: розраховано автором на підставі статистичних даних управління статистики в Київській області [3].

За період 2010—2014 рр. на 18% збільшилась кількість прибуткових підприємств, а збиткових у 2014 р. виявилось на 43% менше порівняно з 2010 р.

ВИСНОВКИ

За останні роки в сільськогосподарських підприємствах Київської області спостерігається позитивна динаміка у вартісних показниках їх діяльності. Спостерігається нарощування потужностей виробництва продукції рослинництва, зростання вартості валової продукції та зменшення збиткових підприємств. Проте поза увагою не повинні залишатися проблеми соціального та екологічного характеру. Підвищення ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств має забезпечувати соціальний розвиток сільських територій, що на сучасному етапі характеризується негативними тенденціями: зменшення частки сільського населення, низька заробітна плата, недостатній розвиток інфраструктури села, безробіття.

Діяльність сучасних підприємств ускладнюється нестабільною економічною та політичною ситуацією в країні, що вимагає від керівництва значних зусиль для дотримання обраної стратегії розвитку підприємства. Вона має бути спрямована на все повніше задоволення потреб споживачів (клієнтів), на досягнення переваг над конкурентами, розширення ринків продажу, збільшення обсягу продажу, нарощування виробництва конкурентоспроможної продукції.

Література:

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: підручник / В. Г. Андрійчук. — 2-ге вид., доп і перероб. — К.: КНЕУ, 2009. — 624 с.

2. Саблук П.Т. Глобалізація і продовольство: моногр. / П.Т. Саблук, О.Г. Білорус, В.І. Власов. — К.: ННЦ ІАЕ, 2008. — 632 с.

3. Сільське господарство Київської області у 2014 році. Статистичний збірник. — К.: Головне управління статистики у Київській області, 2014.

4. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року; за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. — К.: ННЦ "ІАЕ", 2012. — 182 с.

5. Шпичак О.М. Економічні механізми державного регулювання ринків сільськогосподарської продукції та їх проблеми / О.М. Шпичак / Економіка АПК. — 2011. — № 2. — С. 150—155.

References:

1. Andriichuk, V.H. (2009), *Economica agrarumh pidpruemstv* [Economics of agricultural enterprises], 2nd ed, KNEU, Kyiv, Ukraine.

2. Sabluk, P. T. Bilorus, O. H. Vlasov, V. I. (2008), *Globalizatsiya I prodovolstvo* [Globalisation and Food Supplies], NNTS IAE, Kuiv, Ukraine.

3. State Statistics Service of Kyiv region (2014), "Silske gospodarstvo Kyivskoi oblasti u 2014 rotsi. Statystycnyj zbirnyk" [Agricultural of Kyiv region 2014, Statistical yearbook], Oblstat, Kyiv, Ukraine.

4. Lupenko, Yu.O. Mesel-Veseliak, V.Ya. (2012), *Stratehichni napriamy rozvytku silskoho hospodarstva Ukrainy na period do 2020 roku* [Strategic directions for development of agriculture in Ukraine for the period until 2020], NNTs IAE, Kyiv, Ukraine, 182 p.

5. Shpychak, A.M. (2011), "Economic mechanisms of state regulation of agricultural markets and their problems", *Ekonomika APK — Economy AIC*, 2011, No. 2, pp. 150—155.

Стаття надійшла до редакції 07.04.2015 р.